

L'espiral del silenci a anàlisi

**La pluralitat ideològica en l'eix nacional a les tertúlies
catalanes i espanyoles**

Per Sílvia Martín i Daniel Camon

Espiral del silenci: Teoria estudiada per la sociòloga alemanya Elisabeth Noelle-Neumann que determina que, en una societat, les veus minoritàries tendeixen a ser cada cop més minoritàries perquè aquell individu que es manifesti en contra de l'opinió majoritària corre el risc de caure en l'aïllament i l'exclusió.

Introducció

Des de fa prop d'una dècada, Catalunya, amb el seu futur polític a debat, viu moments de canvi que desperten passions a banda i banda de les trinxeres ideològiques. Pel que fa a l'eix nacional, primer la reforma de l'**Estatut** i després el **Procés independentista**, passant per uns breus moments de glòria d'un fugisser **Pacte fiscal**, són els temes que han marcat l'agenda política i social catalana -també de l'Estat espanyol- en els darrers anys. I, evidentment, els mitjans de comunicació, a través dels informatius i les tertúlies, se n'han fet ressò.

En aquest context, el propassat 2 d'octubre d'enguany, durant el transcurs de la tertúlia del programa d'**Antena 3**, *Espejo público*, la presentadora, Susanna Griso, va fer una connexió amb Barcelona i li va donar la paraula a la periodista Pilar Rahola, la qual havia reclamat poder defensar-se de determinades crítiques que rebia, tot sovint, per part dels col·laboradors habituals del programa. En el seu discurs de desgreuge, Rahola es va queixar "del pensament únic que sobre el tema català" hi ha a les tertúlies espanyoles. Un dels tertulians del programa, el periodista espanyol, Antonio Arráez, li va replicar que "de les 5 persones que hi ha al plató 3 són catalanes", en referència a la presentadora, Susanna Griso, i dos dels tertulians, Toni Bolaño i Gonzalo Bernardos. Davant d'això, Pilar Rahola li va respondre: "que hi hagi catalans a una tertúlia no significa que no hi hagi pensament únic". I va afegir que "és molt difícil trobar a les tertúlies dels mitjans espanyols una persona que estigui a favor de la consulta; a favor de la independència, ja ni t'ho explico..." .

Un dia després, l'historiador Joan B. Culla escrivia un article al diari **El País** titulat [*La espiral del silencio*](#), on es preguntava, en la mateixa línia que la Pilar Rahola a **Antena 3**, "(...) ¿dónde están, en el debate político y mediático español, el pluralismo, la discrepancia y la libertad de expresión acerca de la cuestión catalana? I continuava, "¿Resulta normal que, ante el reto del 9-N, (...) no hay en las Españas un escritor, artista o filósofo simpatizante con las aspiraciones de la mayoría parlamentaria catalana, pero que no osa hacerlo público por miedo a boicoteos y amenazas?"

L'article també denunciava que "se halla la tesis de que en Cataluña impera un clima inquisitorial, que nuestro debate político sufre graves déficits de pluralidad, que hay falta de discrepancia y escasez —o ausencia— de libertad de expresión. Invocada por innumerables articulistas y activistas del unionismo, esta idea ha sido sostenida también por significados líderes políticos: siendo aún primer secretario del PSC, Pere Navarro afirmó que "Cataluña va hacia el pensamiento único"; Alicia Sánchez-Camacho ha hablado de los "totalitarismos de pensamiento único" impulsados desde "la expresión fanática de la Cataluña oficial"; por su parte, la exministra Carmen Chacón se dice decidida a "romper la espiral de silencio que se vive en Cataluña"."

Però, tal i com recorda Joan B. Culla en el seu article, no només han estat els polítics unionistes els que han parlat d'uniformitat informativa pel que fa als mitjans de comunicació catalans. En aquest sentit, un dels planys més comentat a la premsa catalana va ser un article del catedràtic de filosofia, Manuel Cruz, [Millor calladets](#), publicat a ***El Periódico de Catalunya*** el 9 de setembre de 2013, en el que afirmava "l'existència d'una decidida pressió per part dels mitjans de comunicació públics en favor de l'opció secessionista. Pel que es veu, als oficialistes no sembla importar-los gens ni mica l'escandalosa absència de pluralisme que es dona en aquests mitjans, com qualsevol *Telenotícies* dels últims temps, fins i tot escollit a l'atzar, permet acreditar."

El jurista Francesc de Carreras assegurava en un article titulat [Cataluña: la espiral del silencio](#), publicat el 30 de desembre del 2013 al diari ***El País***, que "*el clima político creado en Cataluña a lo largo de estos años ha alcanzado sus fines: ampliar el número de partidarios de la independencia.*" I assenyalava els mitjans de comunicació catalans com a culpables d'estar al servei del que ell anomena "*pedagogía del odio*".

L'escriptor Javier Cercas certificava l'acusació en un altre article titulat [La razón sin razones \(1\)](#), també publicat a ***El País*** el 2 de febrer del 2014: "*Es verdad que en Cataluña se ha instalado a ratos lo que Francesc de Carreras ha llamado, citando a Elisabeth Noelle-Neumann, "la espiral del silencio", que viene a ser lo que yo, citando a Pierre Vilar, llamé "unanimismo" –una ilusión de unanimidad creada por el temor a expresar la disidencia–, lo cual ha provocado a su vez una lógica aprensión entre políticos, periodistas e intelectuales (...)*".

Per acabar amb els exemples publicats del conflicte, el periodista Jordi García-Soler, el 4 de març de 2014, semblava voler posar pau culpabilitzant les dues parts i publicava un article a ***ElPlural.com*** titulat [Entre sordos y ensimismados](#) en què sostenia que l'espiral de silenci és present tant als mitjans d'àmbit català, com als d'àmbit espanyol: "*Si uno se informa en Cataluña fundamental o incluso exclusivamente a través de algunos medios públicos, parece como si toda la sociedad catalana defendiera unánimemente la independencia de Cataluña. No es así, obviamente. Pero las voces discrepantes son sistemáticamente silenciados, o como mínimo gravemente discriminadas y marginadas. Y esto tiene su réplica en muchos otros medios de comunicación, tanto públicos como privados, en el conjunto de España.*"

Aquest informe provarà de dilucidar quina de les dues parts té raó: quins mitjans són més plurals pel que fa a les opinions dels seus tertulians? Són els mitjans d'àmbit espanyol els que permeten veus discordants respecte la versió oficial o són els d'àmbit català? En definitiva, quina part de les dues en conflicte sotmet l'altra a l'espiral del silenci?

Objectius

Mentre els partidaris que Catalunya continuï sota administració espanyola acusen els mitjans catalans –especialment els públics- de donar només la versió independentista sobre el Procés català i silenciar-hi les veus contràries, els partidaris de la independència de Catalunya es queixen que els mitjans d'àmbit espanyol fan de portaveus d'un pensament únic, contrari a la consulta del 9N i a la independència.

Davant les acusacions creuades entre uns i altres, Mèdia.cat analitza 14 programes de ràdio i televisió que s'emeten a l'Estat espanyol i que inclouen tertúlies polítiques i d'actualitat. A través de l'anàlisi de les tendències político-ideològiques dels tertulians, es pretén desxifrar qui és que dona una visió uniforme de la realitat catalana i qui no ho fa, i en quina mesura.

Aquest informe no té la intenció de jutjar l'opinió que expressa cada tertulià durant el programa de ràdio o televisió, sinó la intencionalitat del mitjà que el convida, en funció de la tendència política, pública i publicada, de cadascun dels opinadors.

Esquema tècnic

S'han analitzat 70 les tertúlies on intervenien 275 tertulians.

D'aquestes, en 66 s'ha tractat i debatut el Procés català, mentre que en 4 ha quedat eclipsat per altres temes d'actualitat, com les targetes *black* de *Bankia*. Per tant, dels 275 tertulians se n'han exclòs 19 -en no debatre sobre el tema que ocupa aquest informe- pel que l'estudi inclou finalment 256 tertulians.

Els tertulians han estat classificats segons la seva opinió respecte a la Consulta del 9N i respecte a la independència de Catalunya: A favor, en contra o neutre. Cal destacar que també s'han classificat com a "contraris a la Consulta del 9N" aquelles persones que estarien a favor de preguntar al poble de Catalunya sobre els seu futur polític, però no estan d'acord amb la consulta que va ser anunciada pel President de la Generalitat, Artur Mas, el 12 de desembre de l'any 2013, amb el suport de CiU, ERC, ICV-EuiA i CUP, la qual cosa l'atorgava el suport d'una àmplia majoria del Parlament de Catalunya.

S'ha decidit no fer constar a l'informe el nom de cadascun dels tertulians per evitar que el debat es tergiversi i desviï cap als personalismes. L'objectiu de l'estudi és avaluar la pluralitat dels espais de debat dels diferents mitjans.

Criteris de selecció de la mostra

L'estudi es centra en la setmana que va des del dilluns, 29 de setembre, al divendres 3 d'octubre, quan el Procés va ser tema principal de debat en la gran majoria de les tertúlies analitzades. Es tracta d'una setmana especialment convulsa perquè tenen lloc els fets següents:

- Dissabte, 27 de setembre. El president de la Generalitat, Artur Mas, signa el decret que convoca la consulta del 9-N en un acte solemne al Palau de la Generalitat.
- Dissabte, 27 de setembre. El Govern espanyol fa una petició d'urgència al Consell d'Estat espanyol per a que aquest emeti un dictamen sobre els dos recursos que la Moncloa pensa interposar davant el Tribunal Constitucional espanyol contra la llei de consultes catalana i el decret de convocatòria.
- Diumenge, 28 de setembre. El Consell d'Estat avala per unanimitat la inconstitucionalitat del 9-N.
- Dilluns, 29 de setembre. El Tribunal Constitucional espanyol admet a tràmit el recurs presentat pel Govern espanyol i suspèn la consulta del 9-N.

- Dimarts, 30 de setembre. Milers de persones protesten davant els ajuntaments contra la suspensió del 9-N.
- Dimecres, 1 d'octubre. El Parlament designa la Comissió Electoral del 9N, malgrat la suspensió del Tribunal Constitucional espanyol.

Programes i mitjans de comunicació analitzats:

Mitjans públics espanyols: **Radio Televisión Española** (RTVE):

- *Los desayunos*, de **Televisión Española** (TVE)
- *La noche en 24 horas*, del **Canal 24 horas**
- *Las mañanas*, de **Ràdio Nacional de España** (RNE)

Mitjans públics catalans: **Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals** (CCMA)

- *Els matins*, de **TV3**
- *2324*, del canal **3/24**
- *El matí de Catalunya Ràdio*, de **Catalunya Ràdio**

Mitjans privats d'àmbit espanyol:

- *El programa de Ana Rosa*, de **Tele 5**
- *Espejo público*, de **Antena 3**
- *Las mañanas de Cuatro*, de **Cuatro**
- *Al rojo vivo*, de **La Sexta**
- *Hoy por hoy*, de la cadena **SER**
- *La mañana*, de la cadena **COPE**

Mitjans privats d'àmbit català:

- *8 al dia*, de **8TV**
- *El món a RAC1*, de **RAC1**

Consideracions prèvies a l'estudi

Cal deixar clar que per fer una estadística seriosa que permetés extreure conclusions objectives sobre la pluralitat ideològica en el debat del Procés català

en els mitjans de comunicació de l'Estat espanyol s'han obviat els canals més bel·ligerants en contra de la consulta del 9N i en contra de la independència de Catalunya com, per exemple, 13TV. L'informe s'ha centrat, doncs, en les tertúlies que permeten garantir un cert equilibri entre mitjans públics i privats i entre mitjans d'àmbit català i espanyol, i les que presenten els més elevats nivells d'audiència de cada emissora o canal, ja sigui a la ràdio o a la televisió.

Anàlisi quantitativa

La taula següent mostra les dades obtingudes:

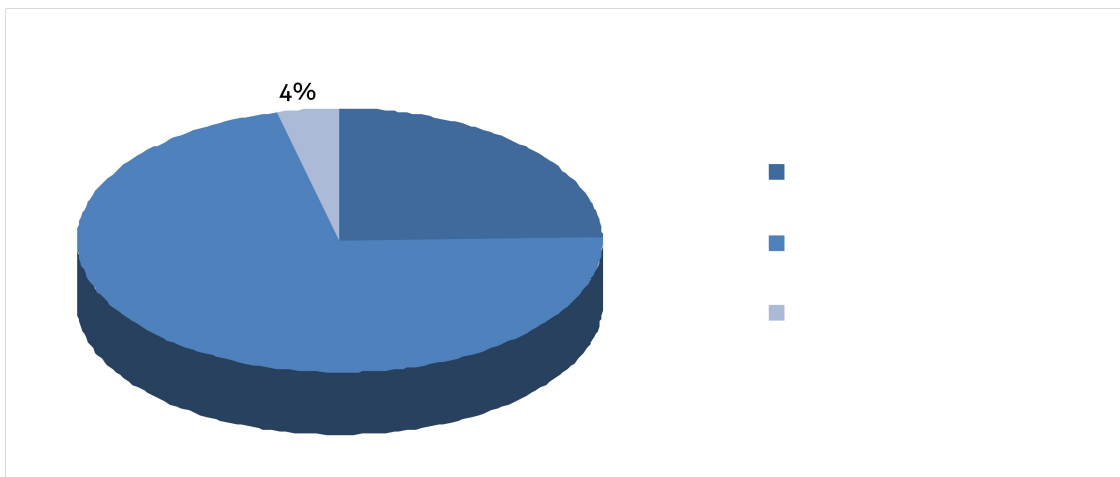
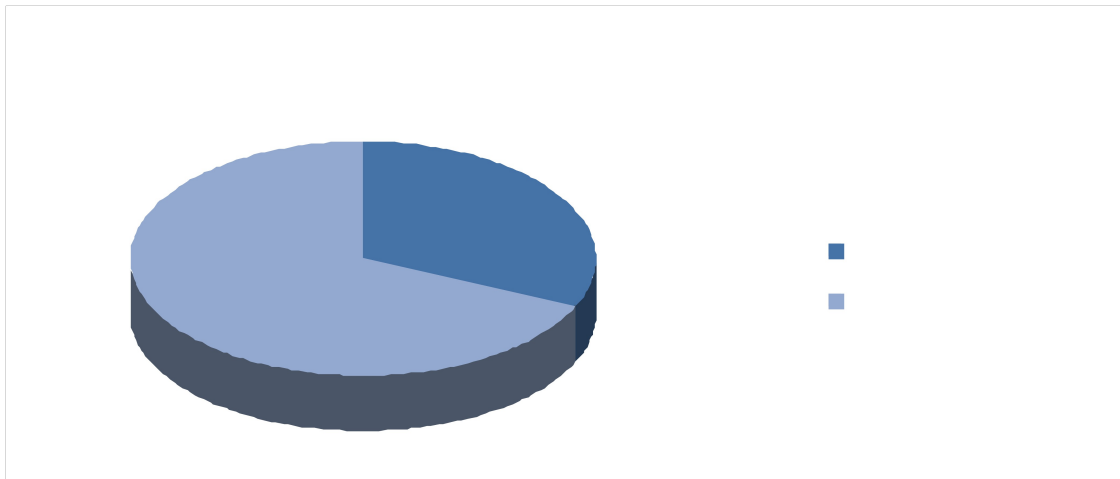
CANAL	PROGRAMA	ÀMBIT		Consulta 9N		Independència de Catalunya			Total
				A favor	En contra	A favor	En contra	Neutre	
3 24	23 24	Català	Públic	15	2	11	5	1	17
8TV	8 al dia	Català	Privat	9	10	8	10	1	19
Catalunya Ràdio	El Matí de Catalunya Ràdio	Català	Públic	20	6	18	5	3	26
RAC1	El Món a Rac1	Català	Privat	10	12	9	11	2	22
TV3	Els Matins	Català	Públic	15	11	14	11	1	26
La Sexta	Al rojo vivo	Espanyol	Privat	2	14	0	16	0	16
Tele5	El programa de Ana Rosa	Espanyol	Privat	3	19	0	20	2	22
Antena3	Espejo público	Espanyol	Privat	2	20	1	21	0	22
SER	Hoy por hoy	Espanyol	Privat	3	9	1	11	0	12
COPE	La Mañana	Espanyol	Privat	0	10	0	10	0	10
Canal 24H	La noche en 24 horas	Espanyol	Públic	0	20	0	20	0	20
Cuatro	Las Mañanas de Cuatro	Espanyol	Privat	2	12	1	13	0	14
RNE	Las Mañanas de RNE	Espanyol	Públic	0	15	0	15	0	15
TVE	Los desayunos	Espanyol	Públic	0	15	0	15	0	15
				81	175	63	183	10	256

A partir de les dades s’elaboren els gràfics dels apartats següents.

Dades globals

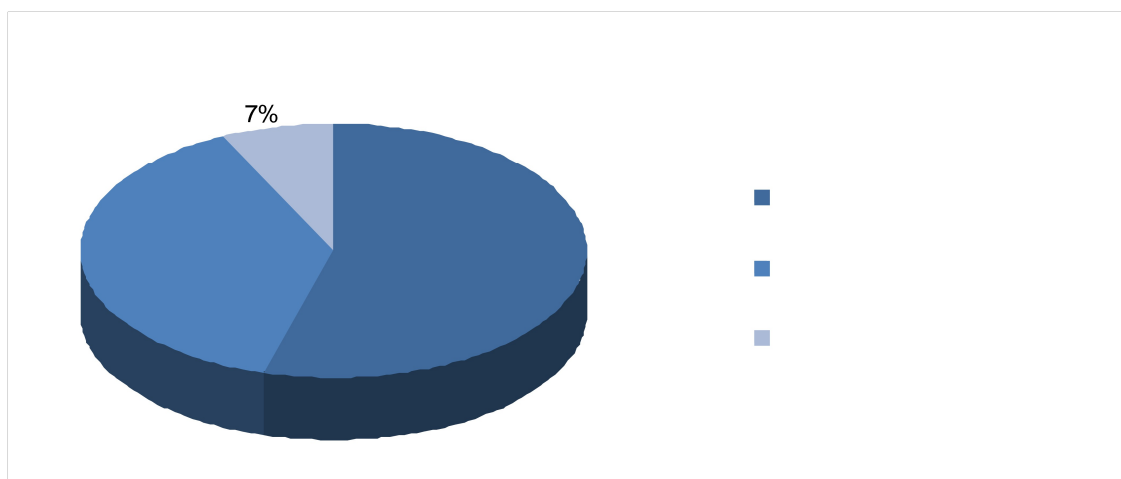
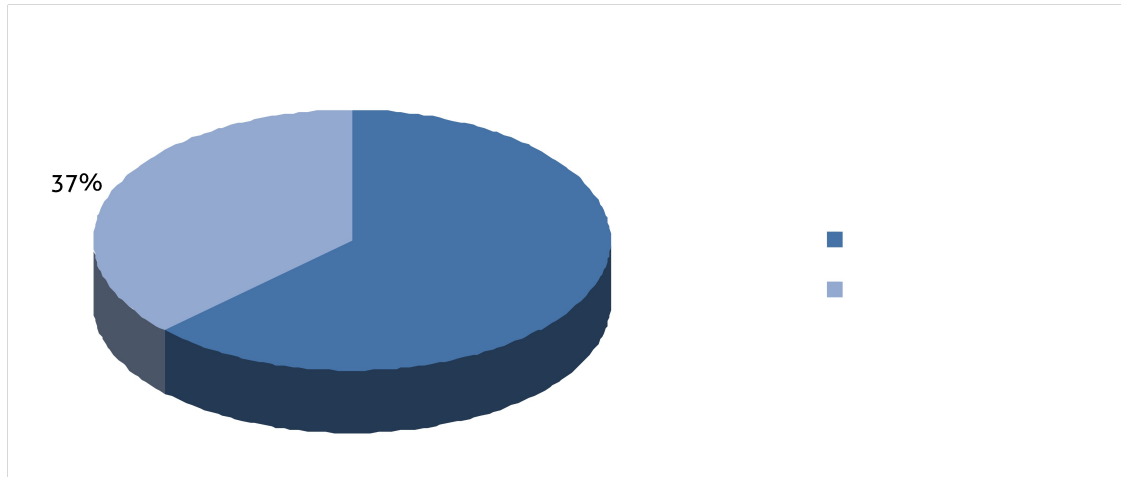
En els programes en què s'ha parlat del Procés català han participat 256 tertulians. Cal destacar que cap d'ells té una posició neutre respecte la consulta del 9N i per tant aquesta entrada s'ha exclòs dels gràfics.

81 tertulians estan a favor de la consulta i 175 en contra. Han participat 63 partidaris de la independència, 183 contraris i 10 tertulians amb una posició neutre.

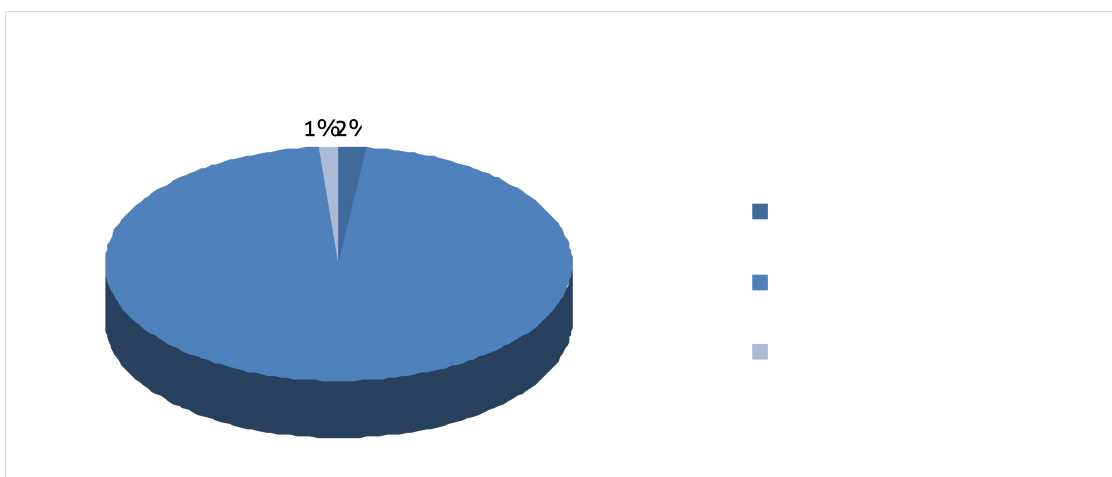
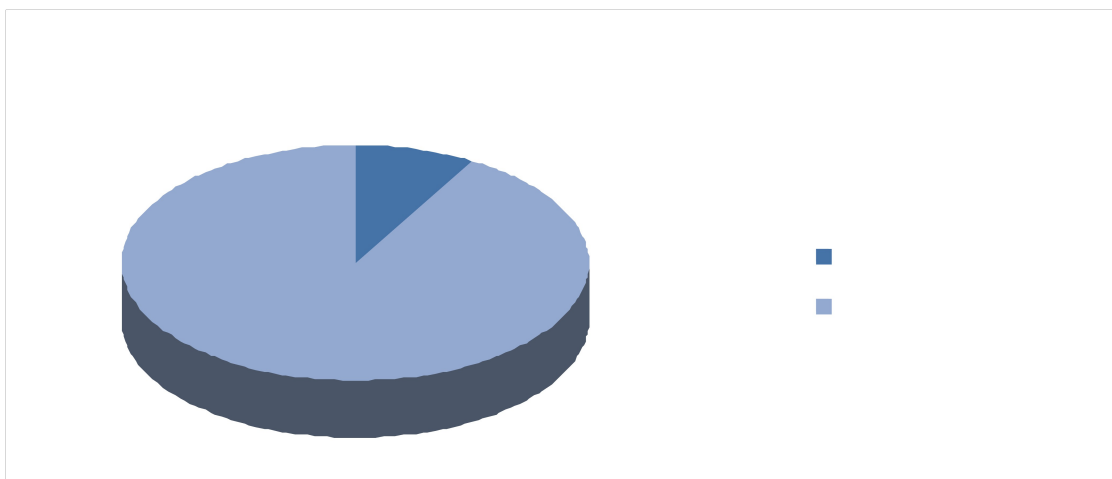

Comparativa de les tertúlies d'àmbit català respecte l'àmbit espanyol

Les tertúlies analitzades de l'àmbit català sumen 110 tertulians, dels quals 69 estan a favor de la consulta i 41, en contra. Respecte la independència de Catalunya, 60 tertulians es posicionen a favor, 42 en contra i 8 d'ells són neutrals.

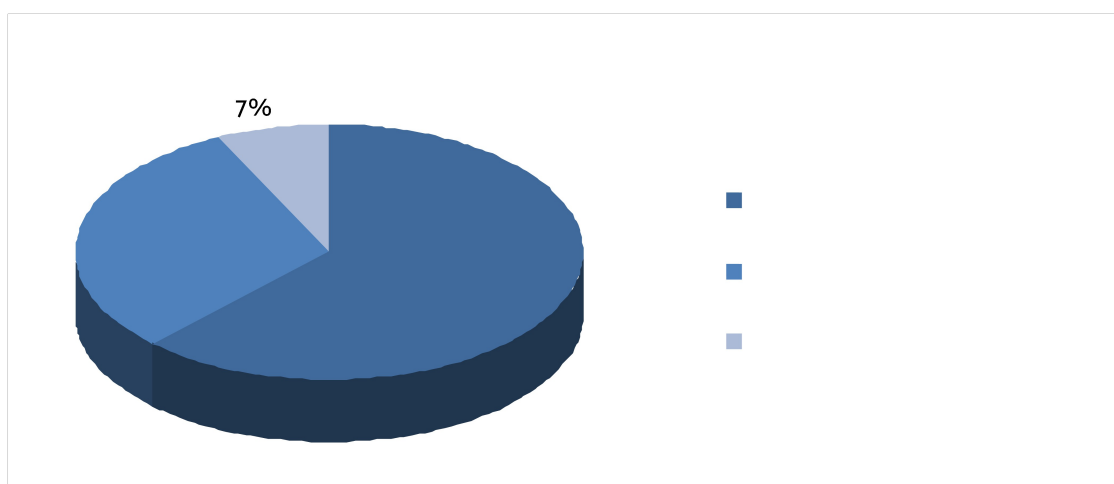
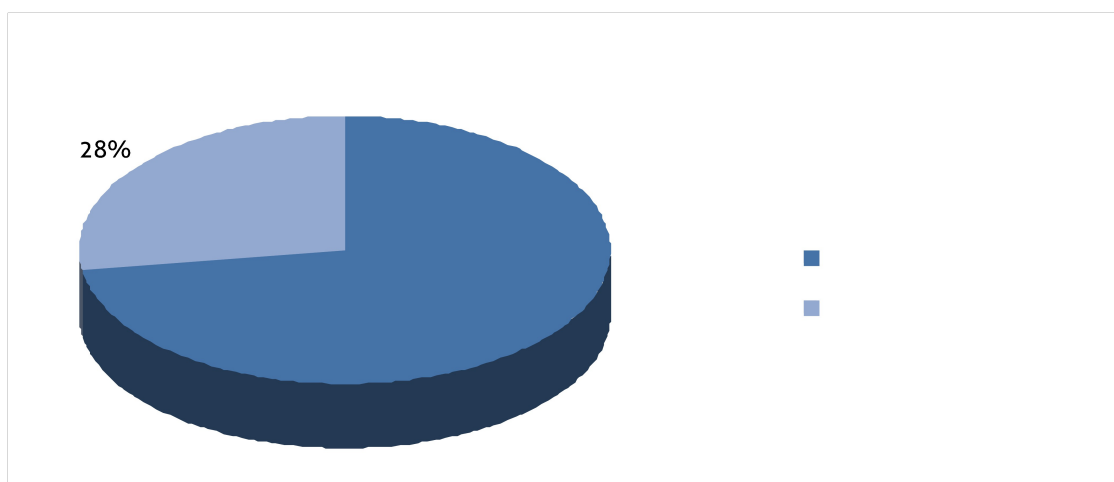
En l'àmbit espanyol els debats han inclòs 146 tertulians, dels quals 12 estan a favor de la consulta i 134 en contra. 3 tertulians es manifesten a favor de la independència de Catalunya, mentre que 142 ho fan en contra. Hi ha 10 tertulians que tenen una posició neutra.

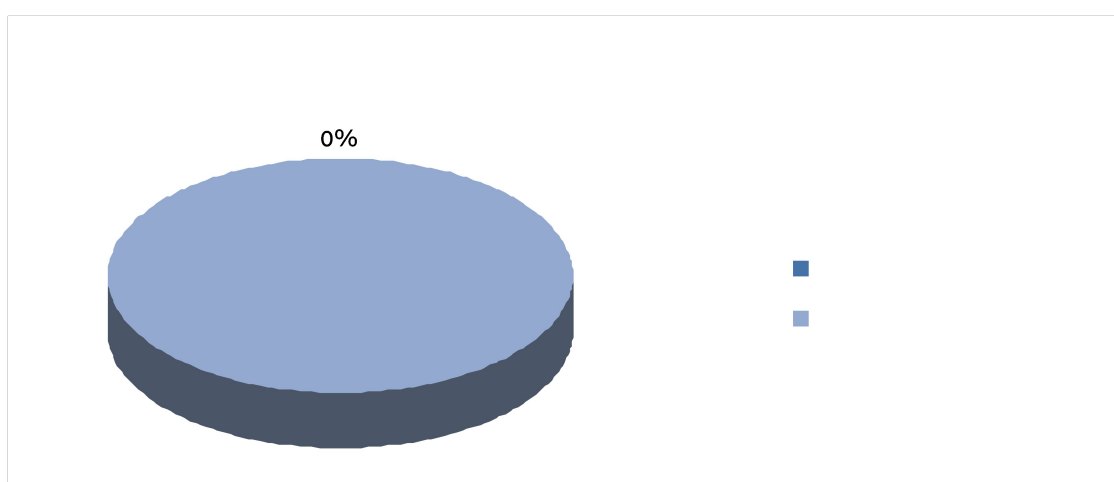
Comparativa de les tertúlies dels mitjans públics d'àmbit català respecte l'àmbit espanyol

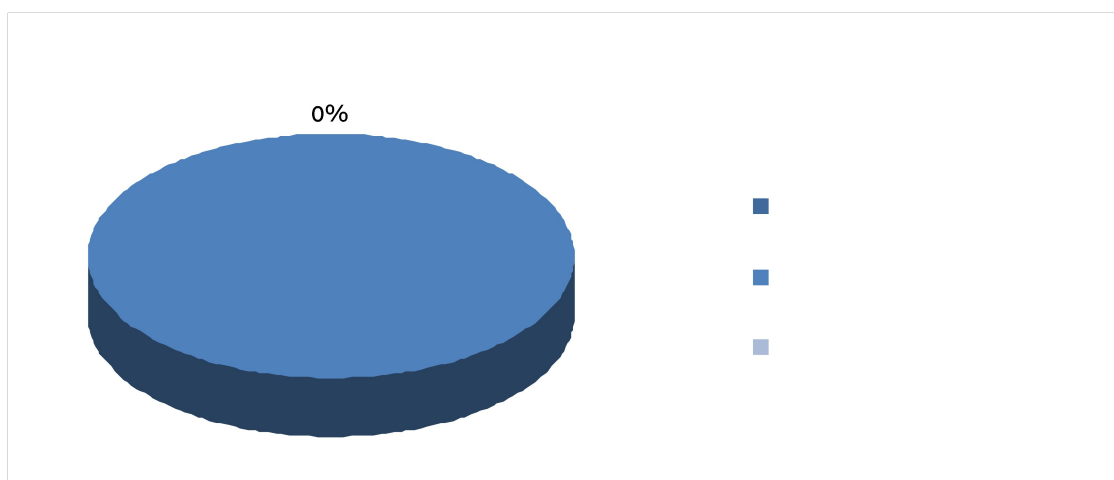
Les tertúlies dels mitjans públics han inclòs 119 tertulians.

En els mitjans públics catalans, dels 69 tertulians que han format part dels debats, 50 estan a favor de la consulta i 19 en contra. En relació a la independència de Catalunya, 43 es posicionen a favor, 21 en contra i 5 tertulians no es posicionen.

En els mitjans públics espanyols han participat 50 tertulians, tots ells en contra de la consulta i també en contra de la independència de Catalunya.

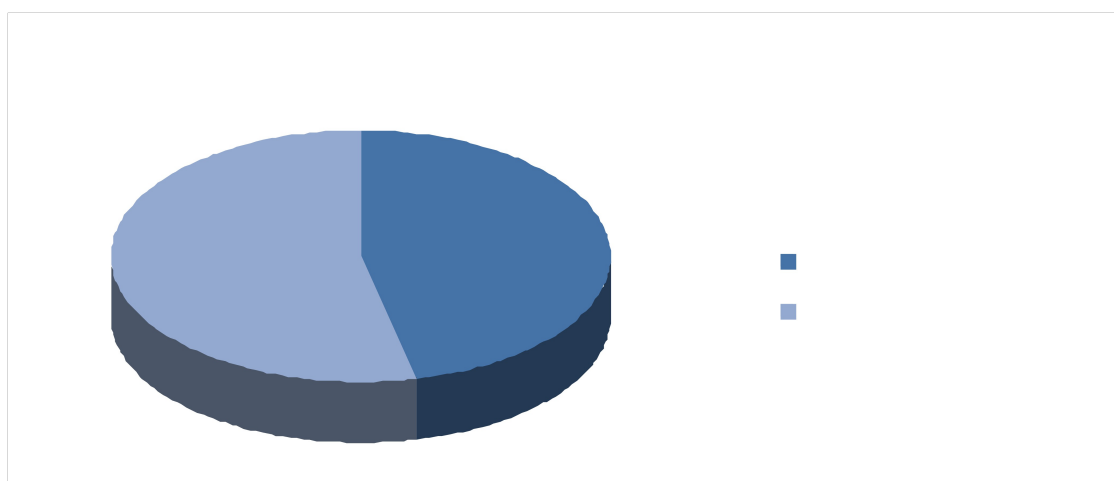

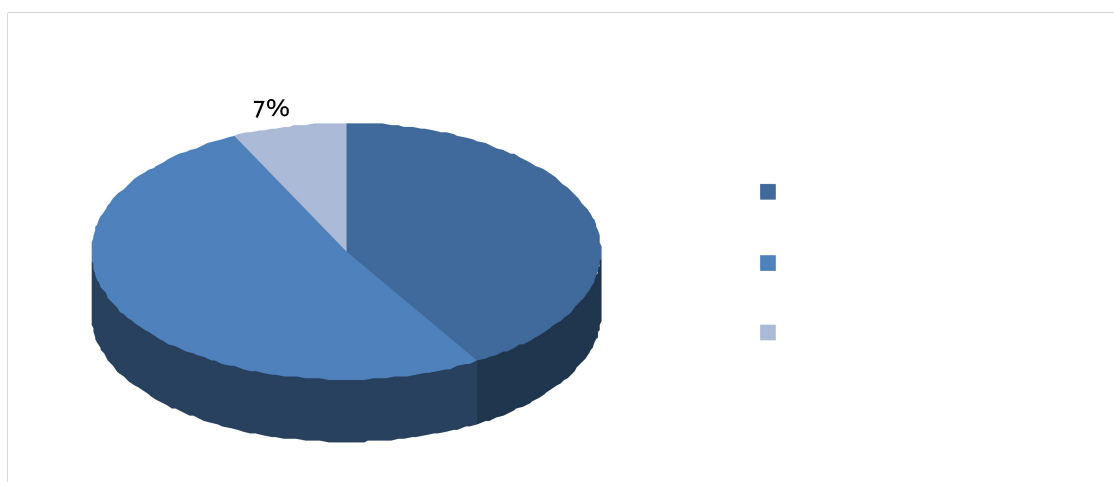

Comparativa de les tertúlies dels mitjans privats d'àmbit català respecte l'àmbit espanyol

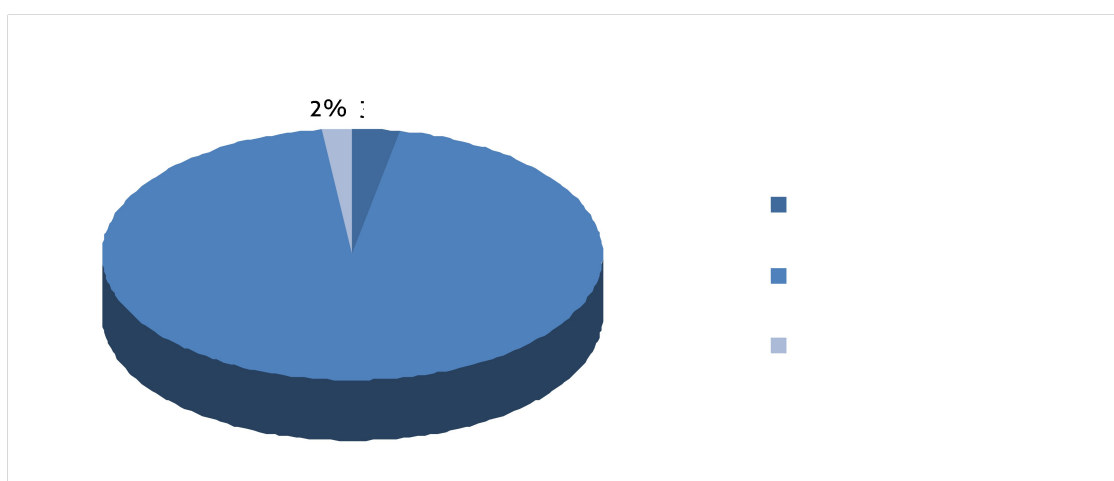
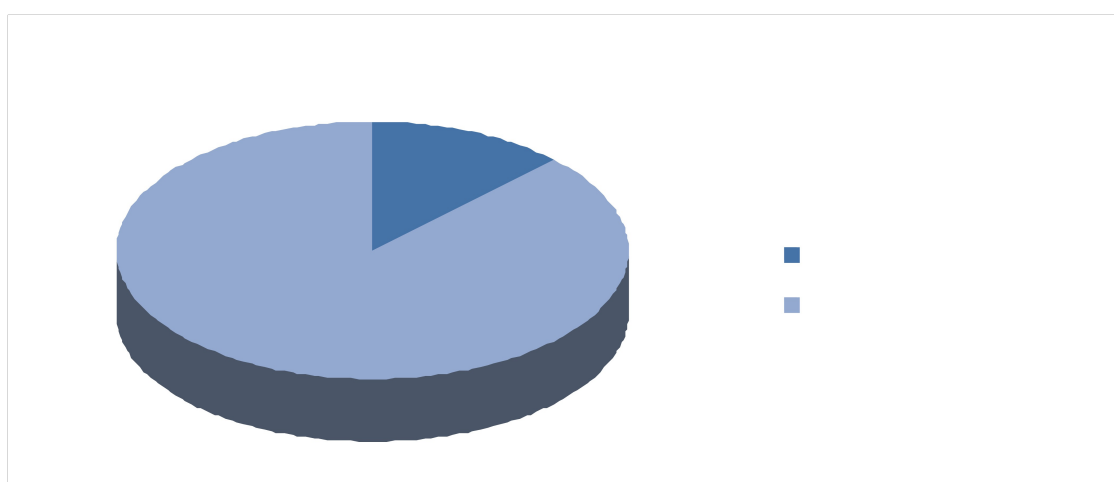
Les tertúlies dels mitjans privats han inclòs 137 tertulians. 41 d'ells, en mitjans catalans i 96, en mitjans d'àmbit espanyol.

Els resultats mostren que en els mitjans catalans han participat 19 partidaris de la consulta del 9N i 22 contraris. Han estat 17 els tertulians independentistes, 21 els unionistes i 3 els tertulians amb una posició neutra.

En els mitjans espanyols, hi ha hagut 12 tertulians favorables a la consulta i 84 contraris. En relació a la independència de Catalunya, 3 tertulians estan a favor de la independència, 91 volen que Catalunya continuï sota administració espanyola i 2 tertulians són neutrals.

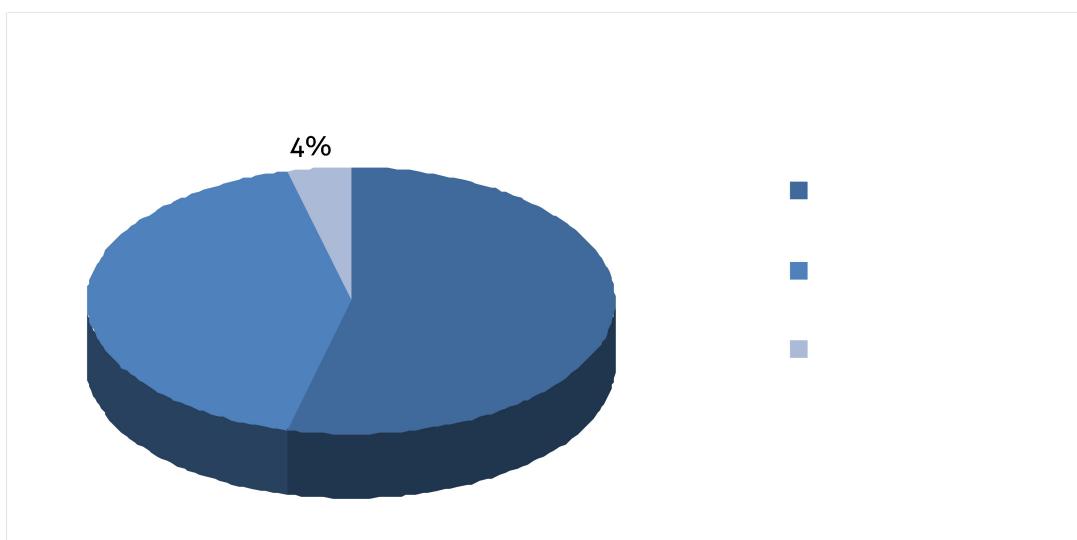
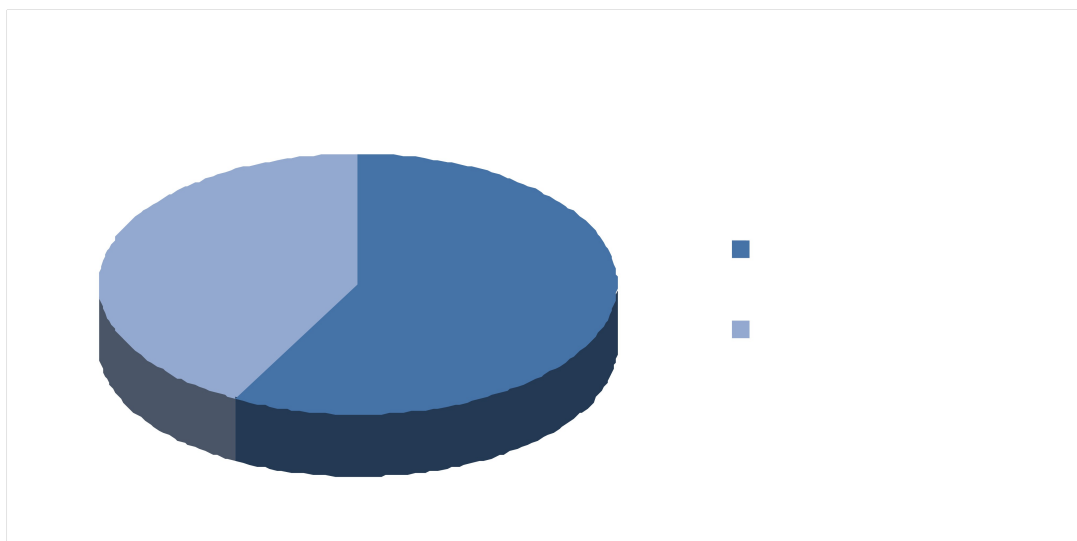

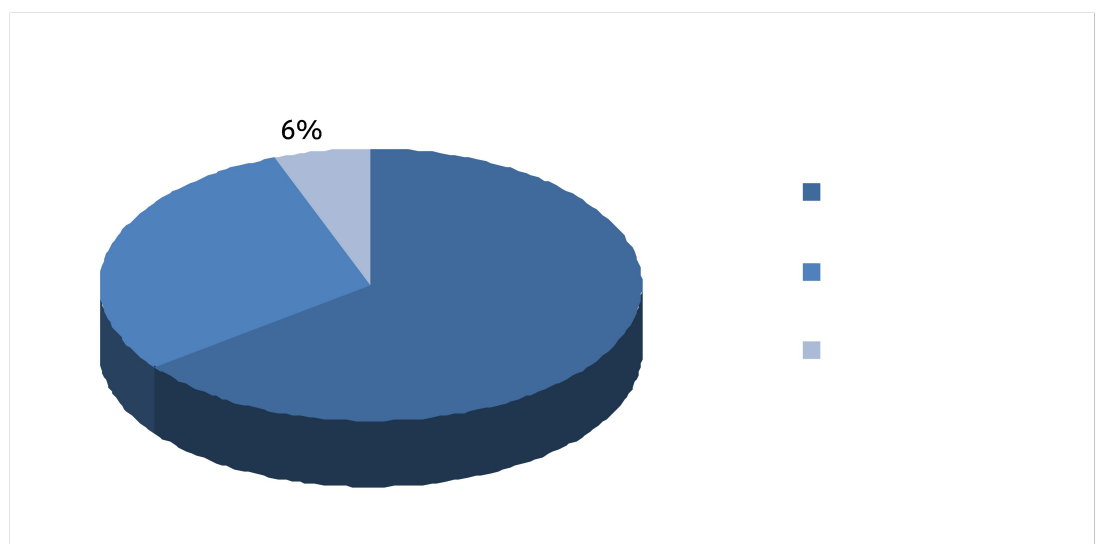
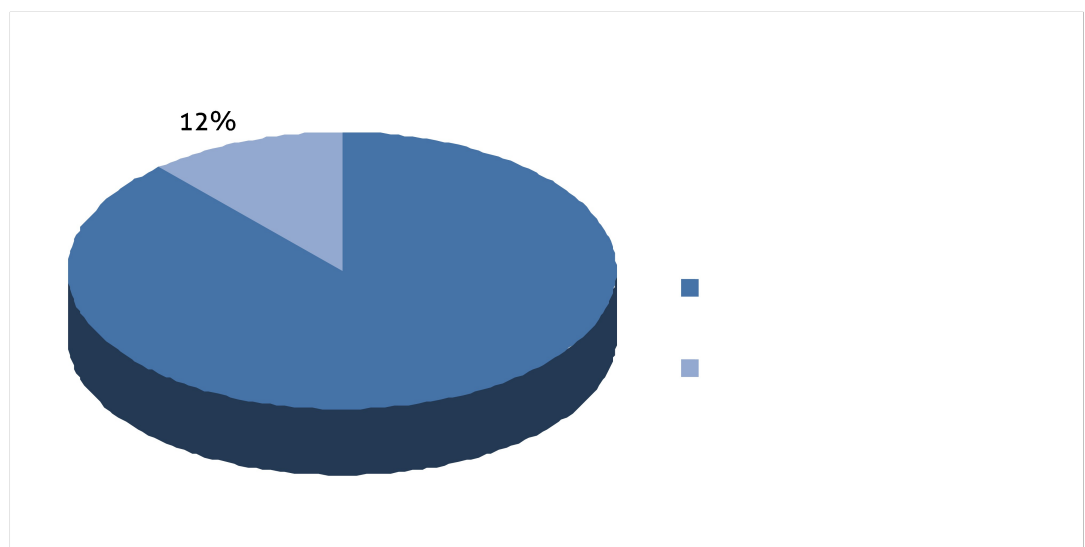
Els resultats programa a programa

A continuació es mostren els percentatges de les posicions dels tertulians programa a programa, en primer lloc, segons la seva posició en referència a la consulta del 9N i en segon lloc, segons la seva opinió pel que fa a la independència de Catalunya.

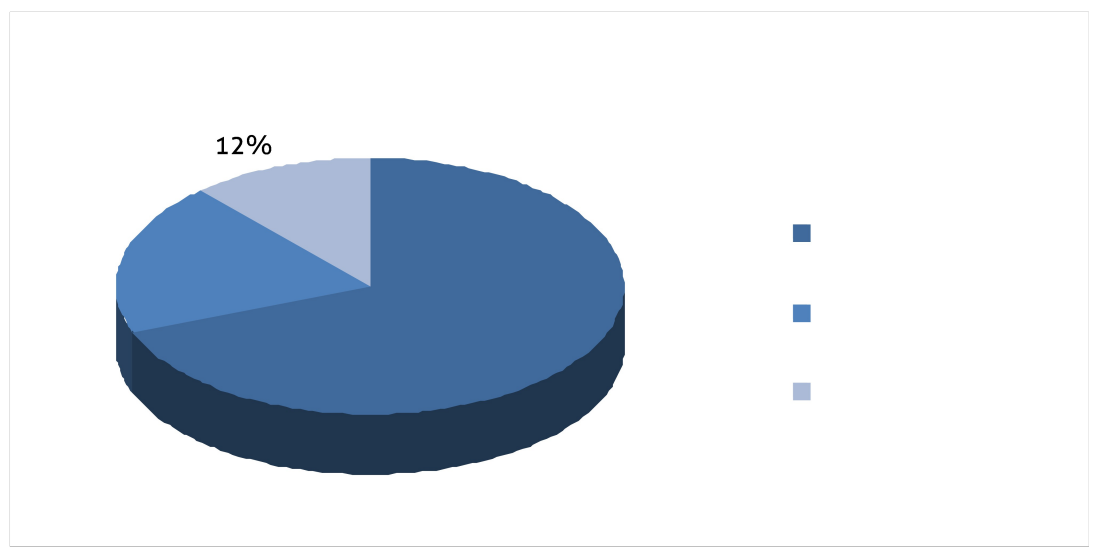
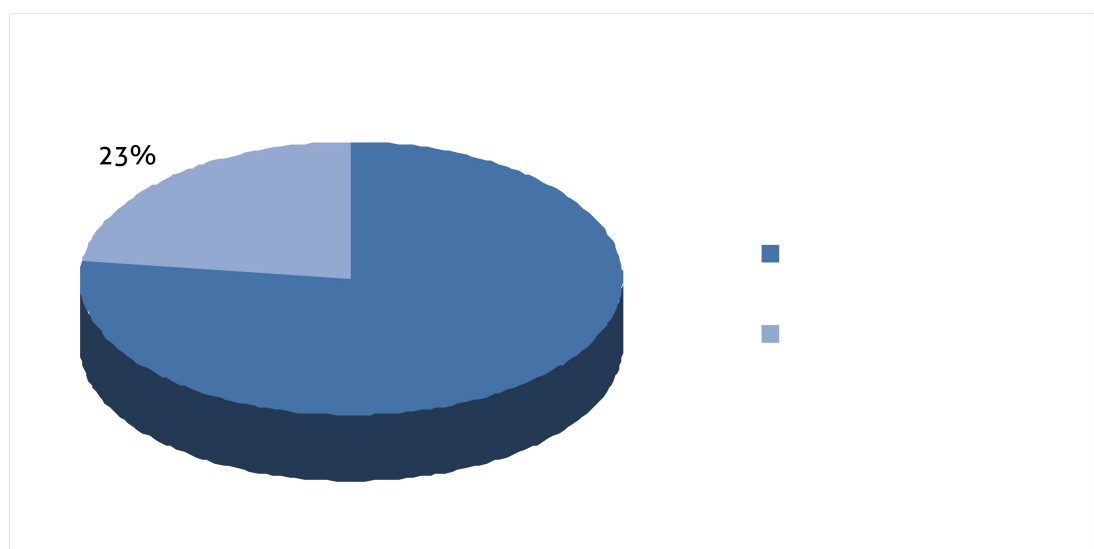
Mitjans públics catalans:

Els matins, de TV3.

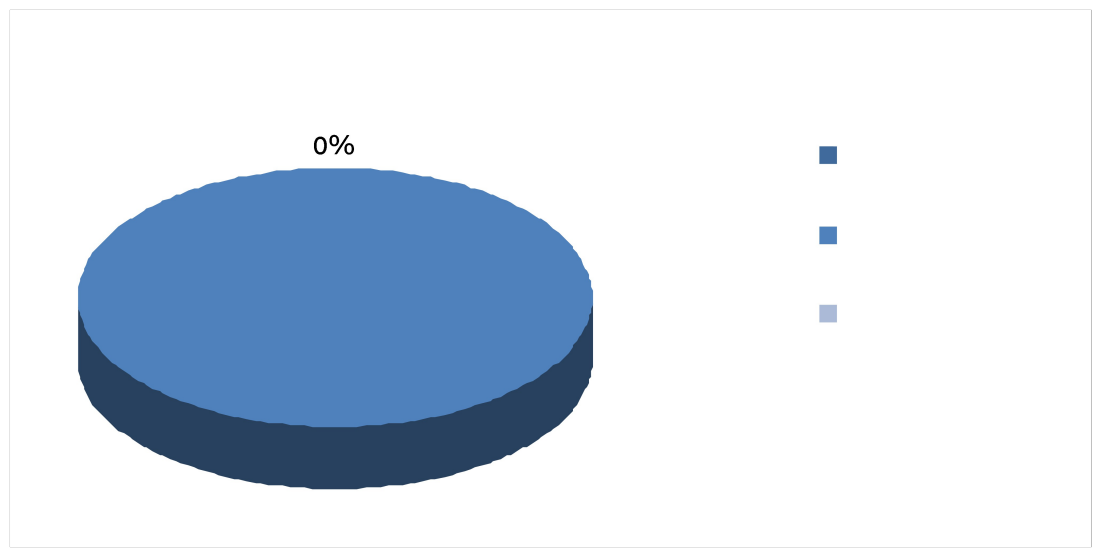
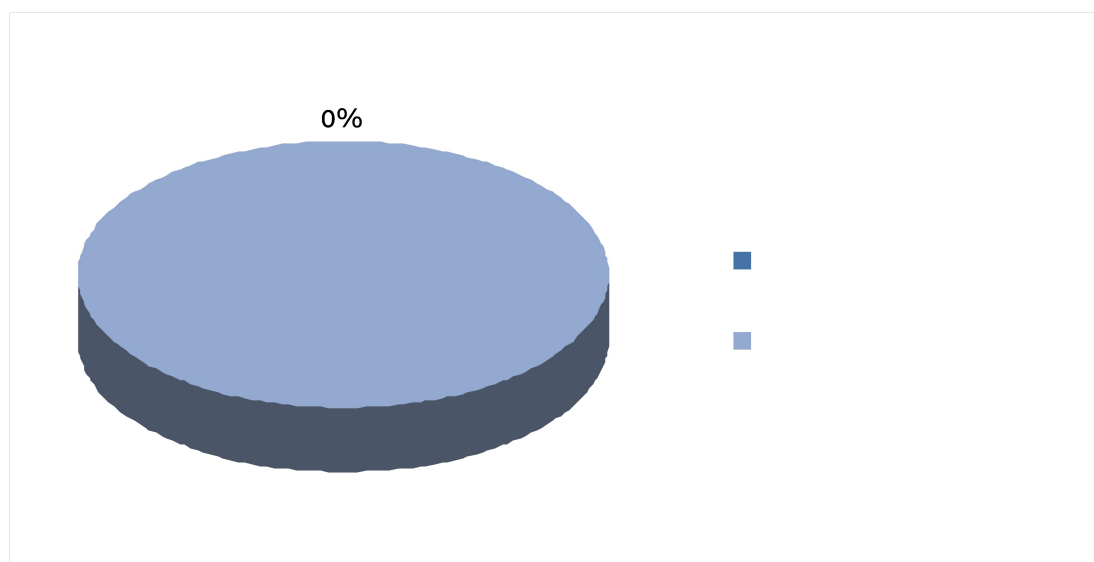

El matí de Catalunya Ràdio, de Catalunya Ràdio

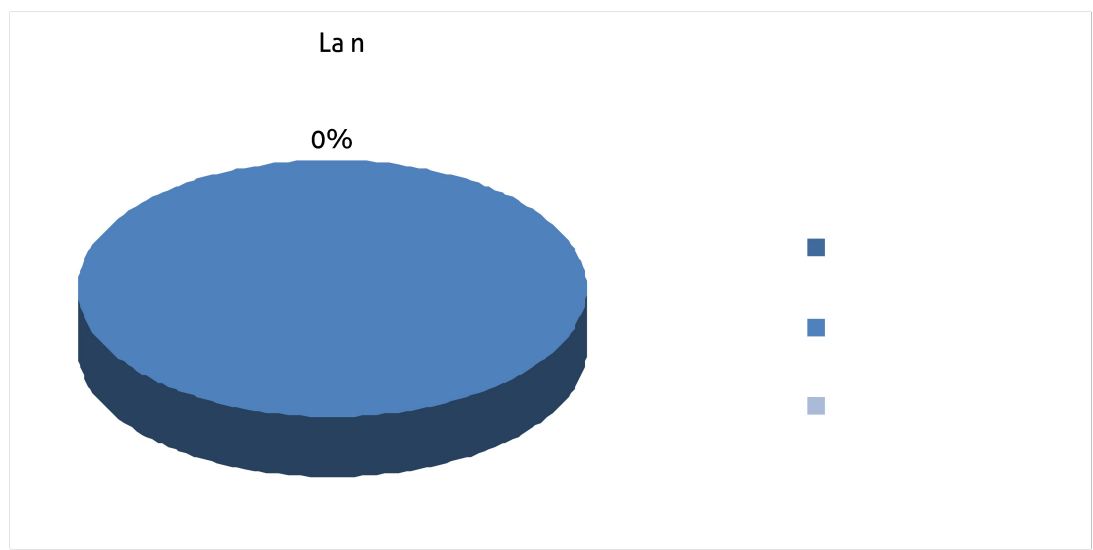
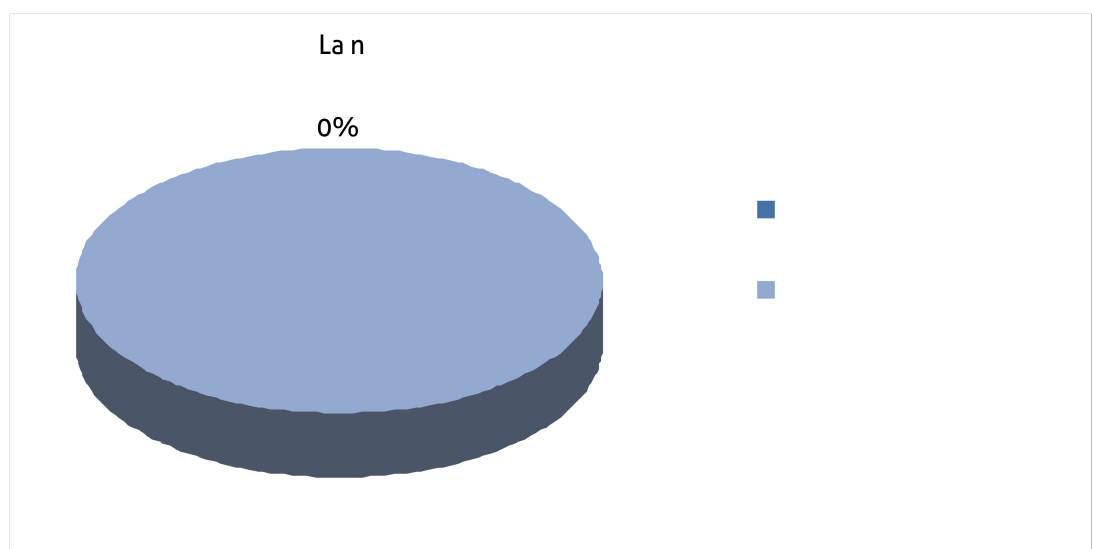

Mitjans públics espanyols:

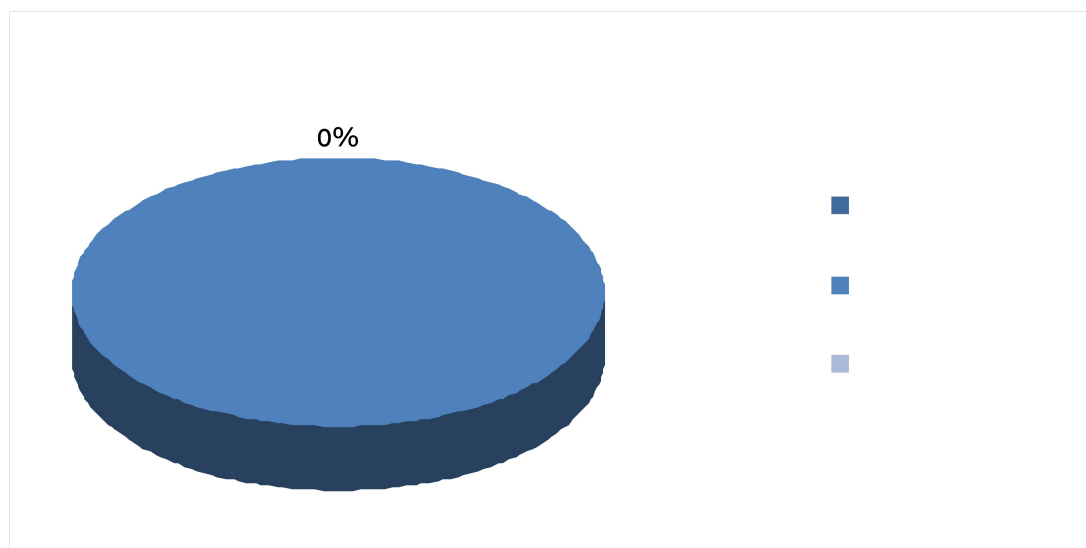
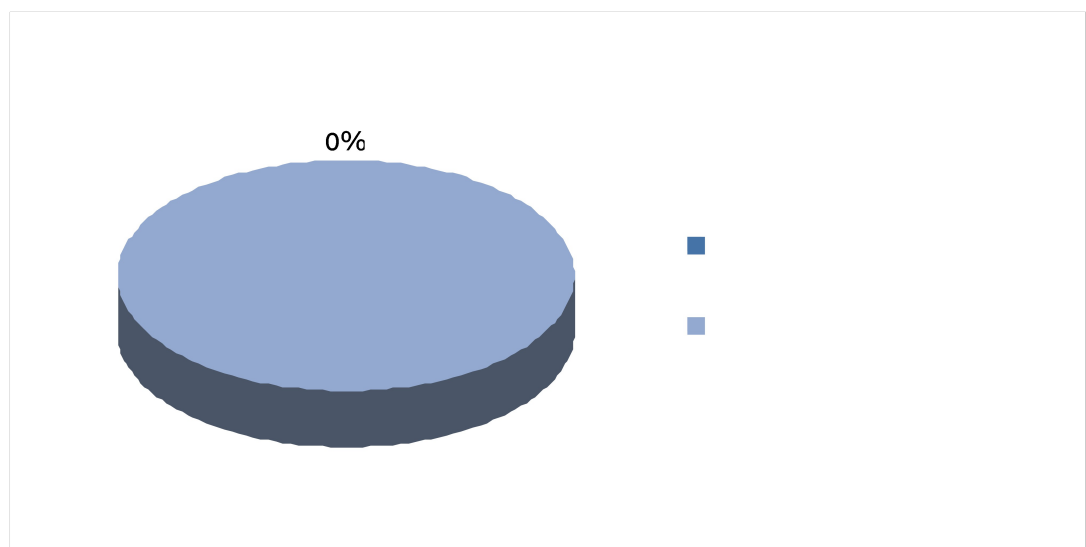
Los desayunos, de TVE

La noche en 24 horas, del Canal 24 horas

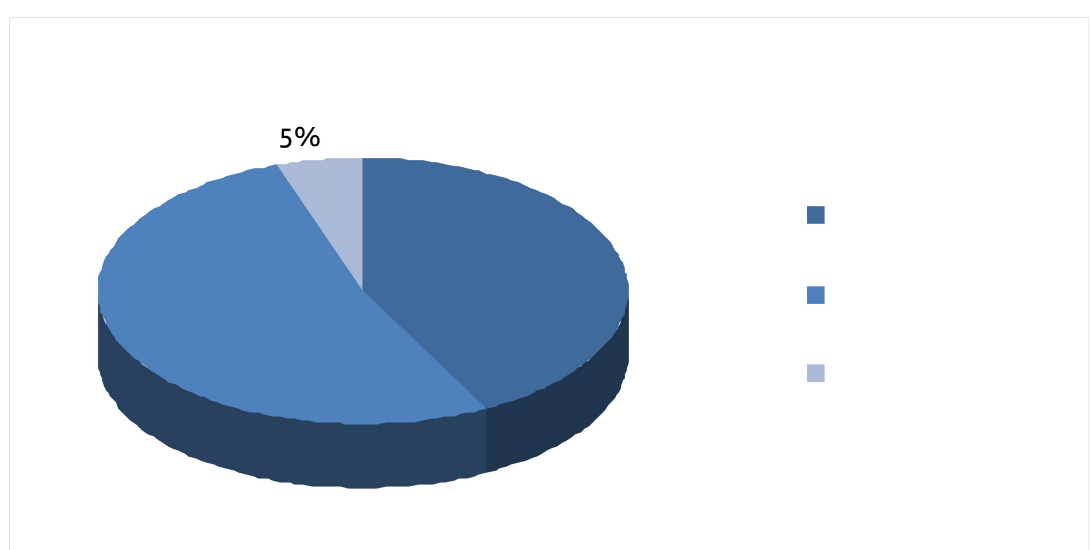
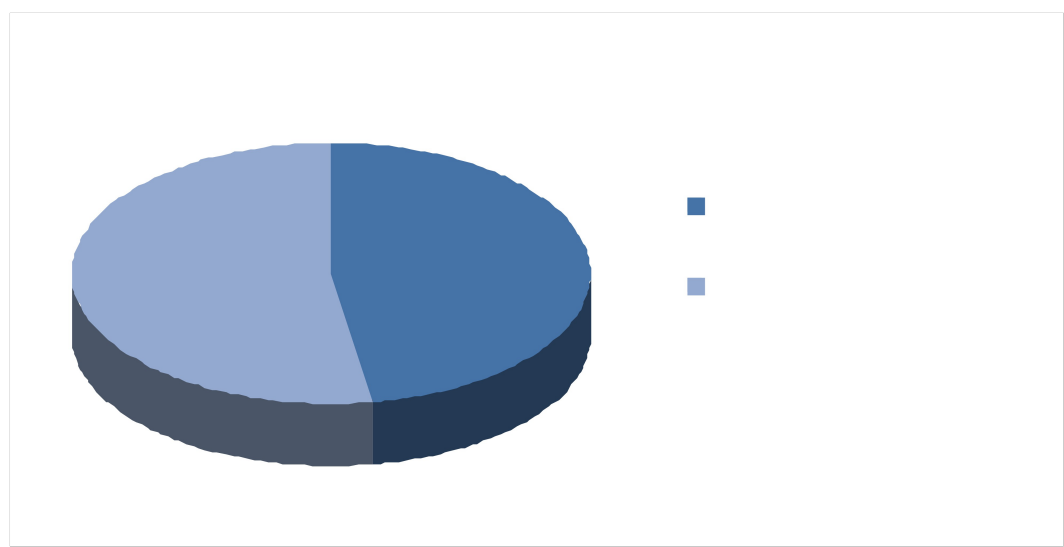

Las mañanas, de RNE

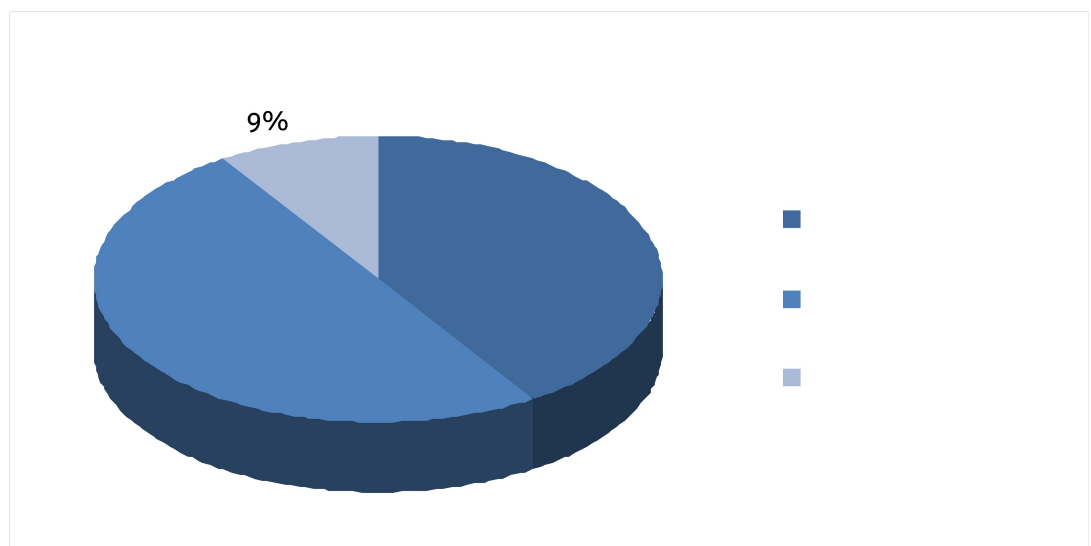
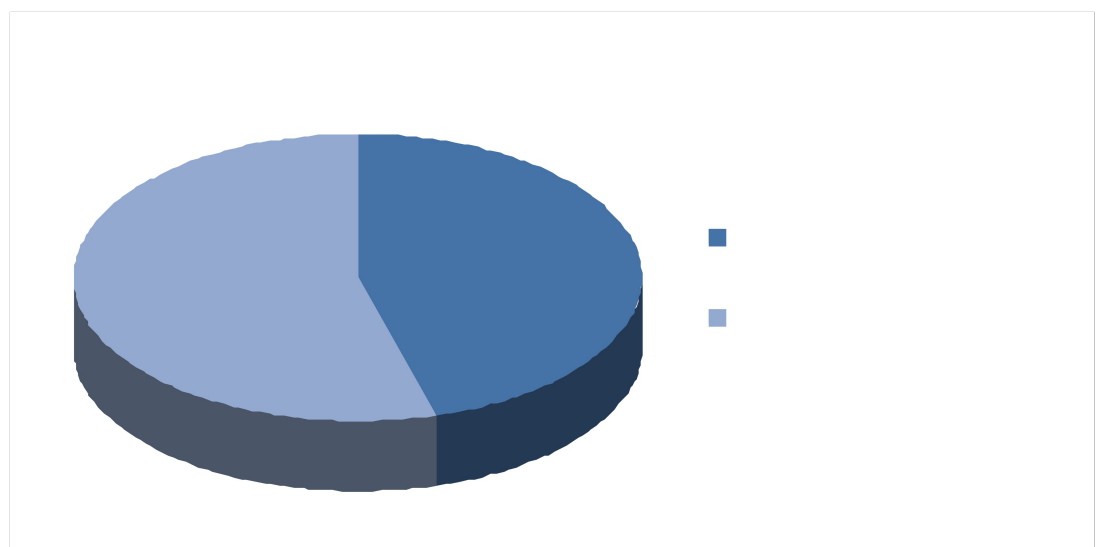

Canals privats d'àmbit català:

8 al dia, de 8TV

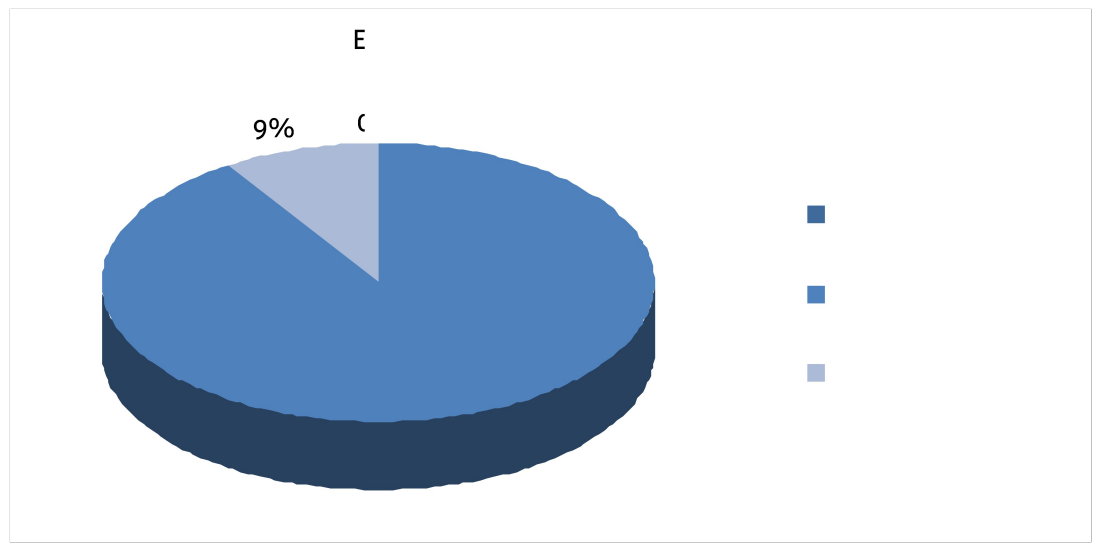
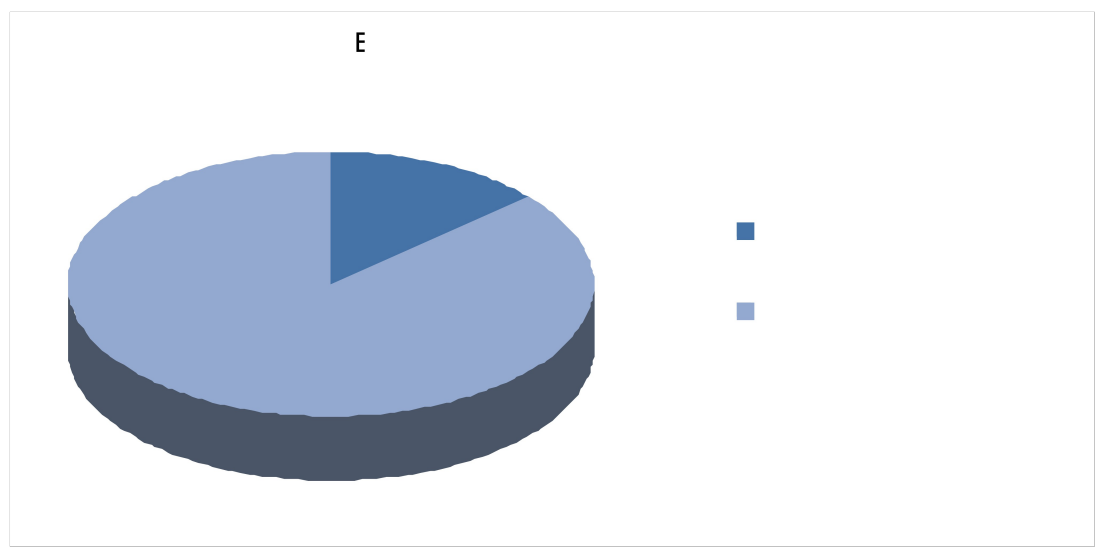

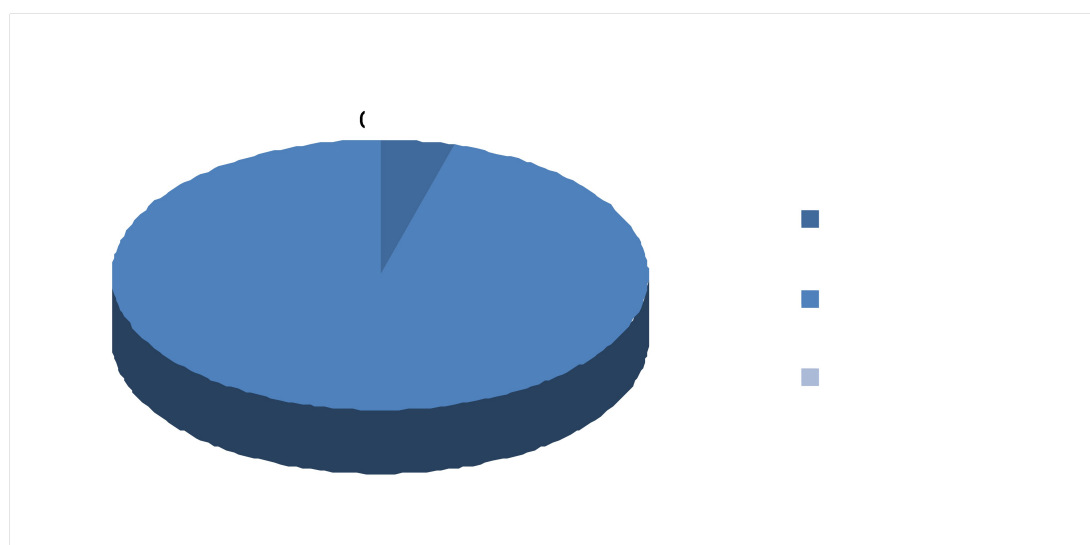
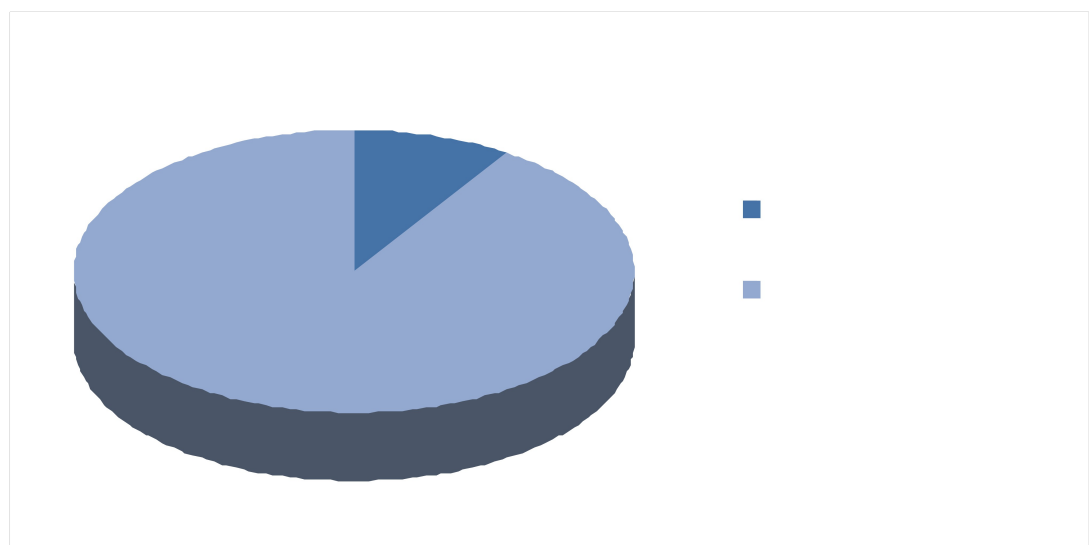
El món a RAC1, de RAC1

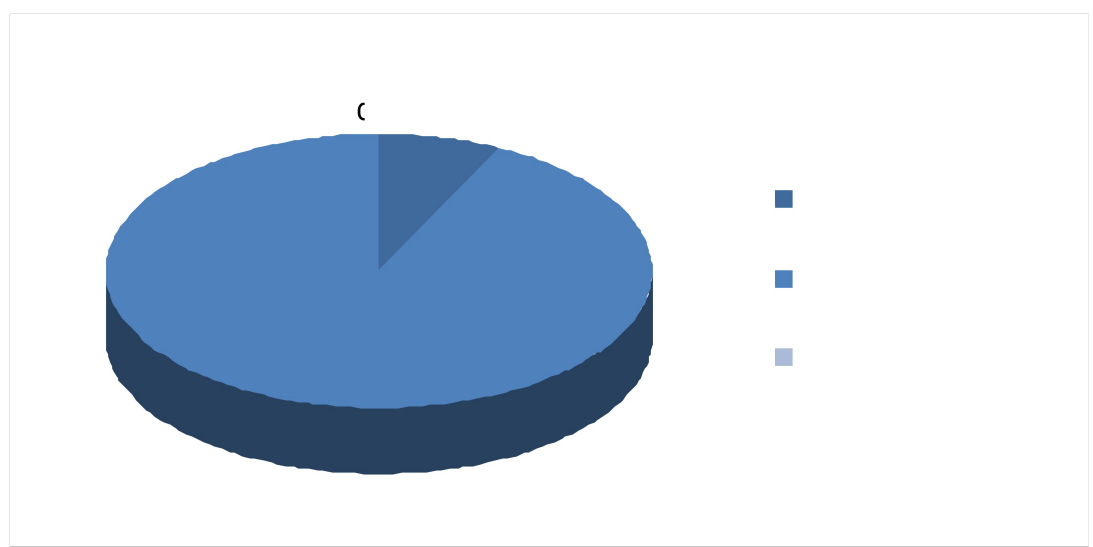
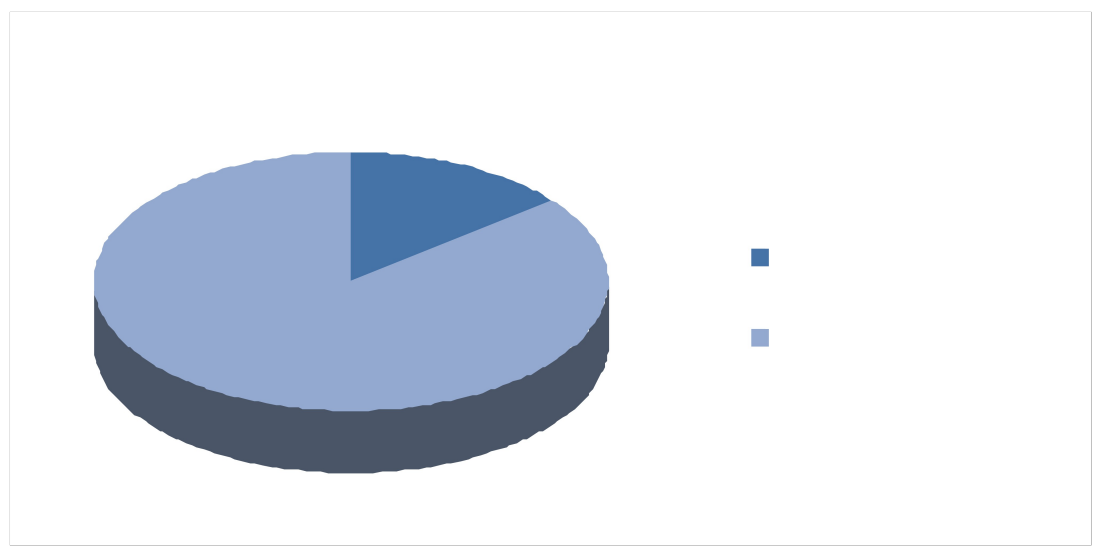
Canals privats d'àmbit espanyol:

El programa de Ana Rosa, de Tele 5

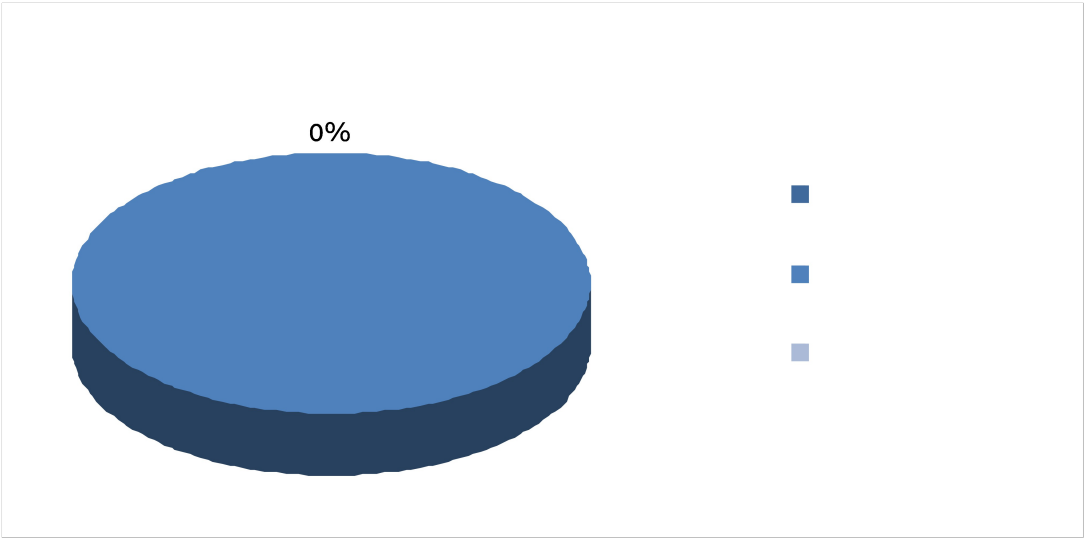
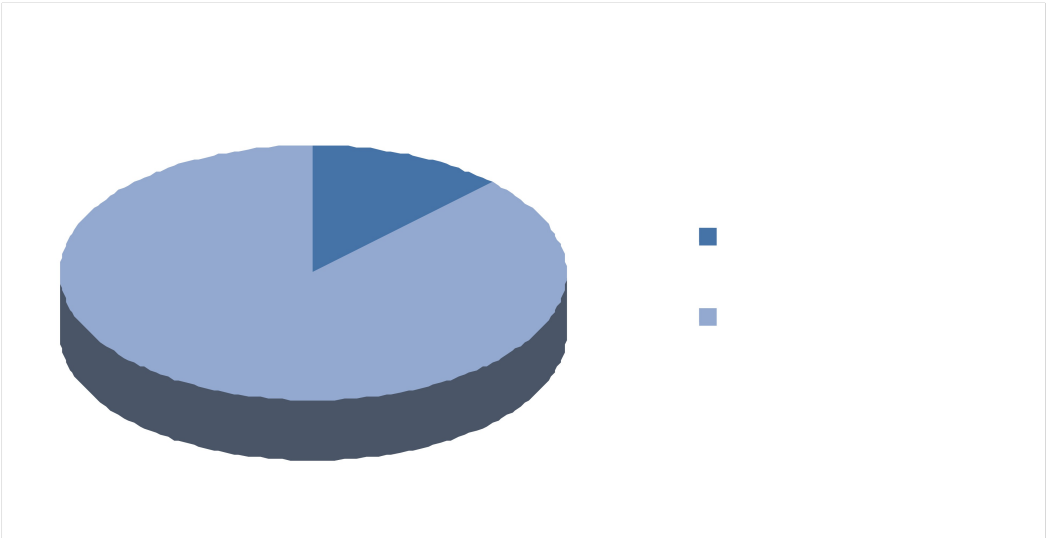

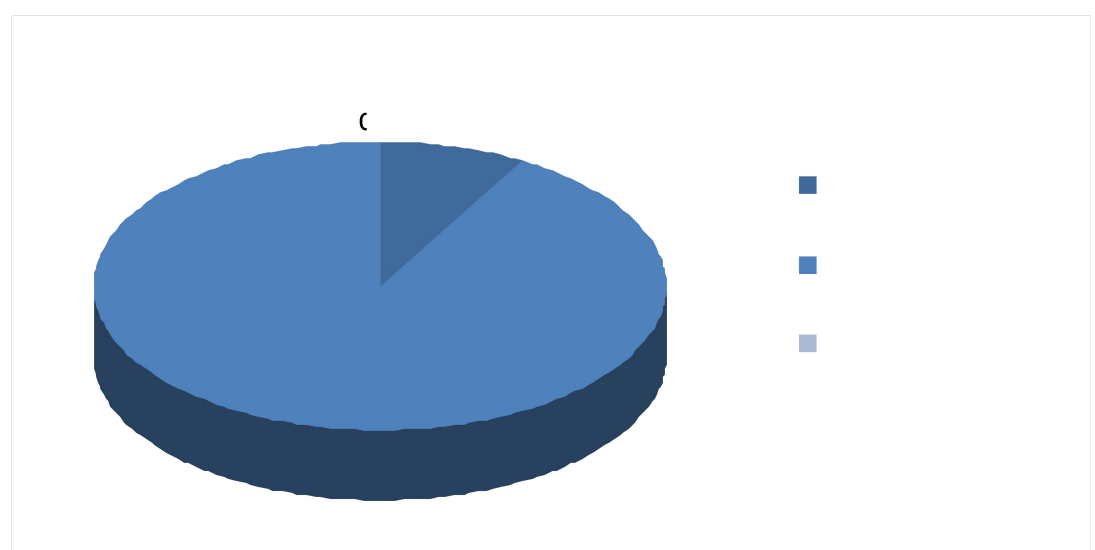
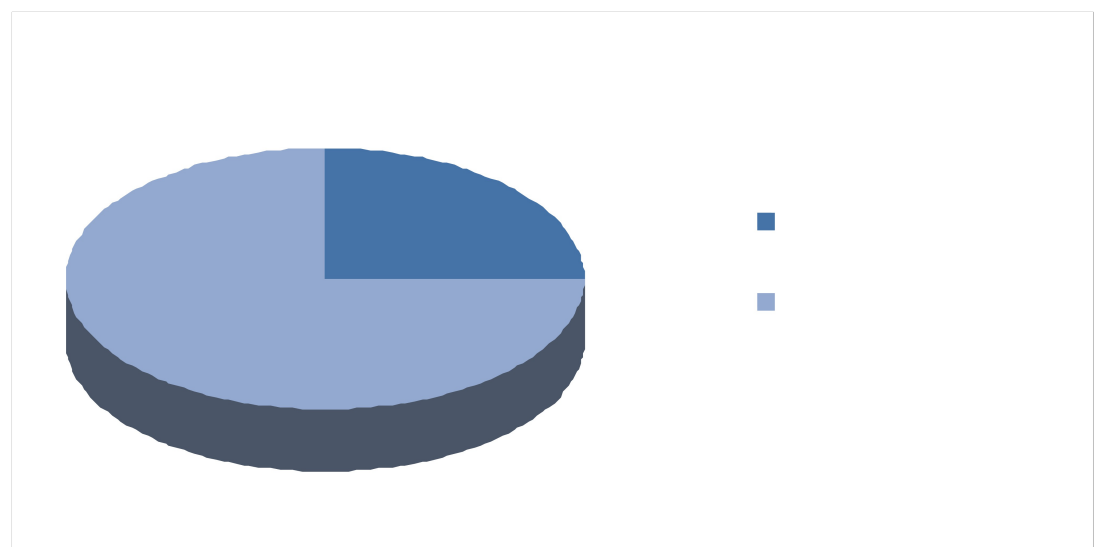
Las mañanas de Cuatro, de Cuatro

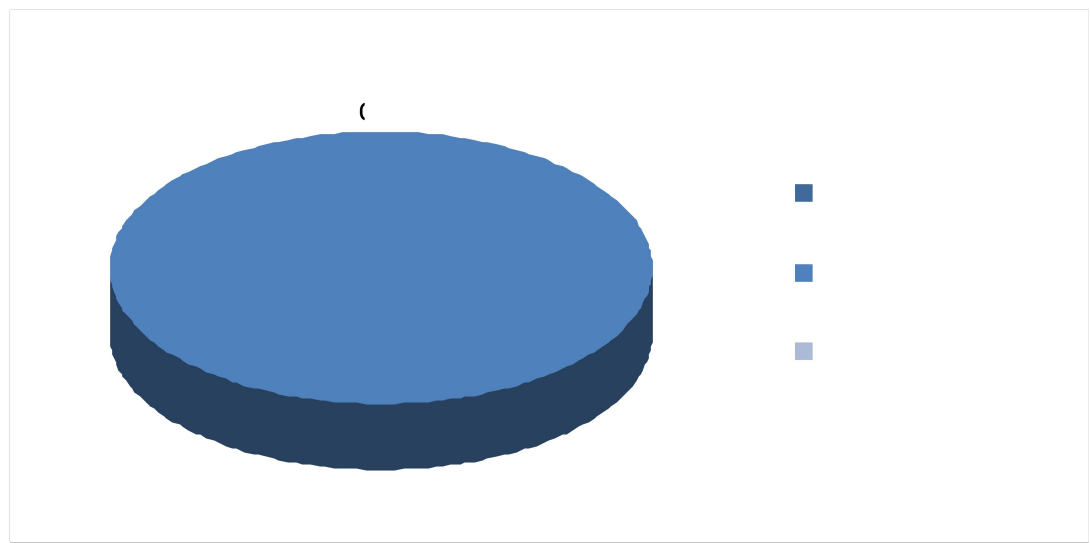
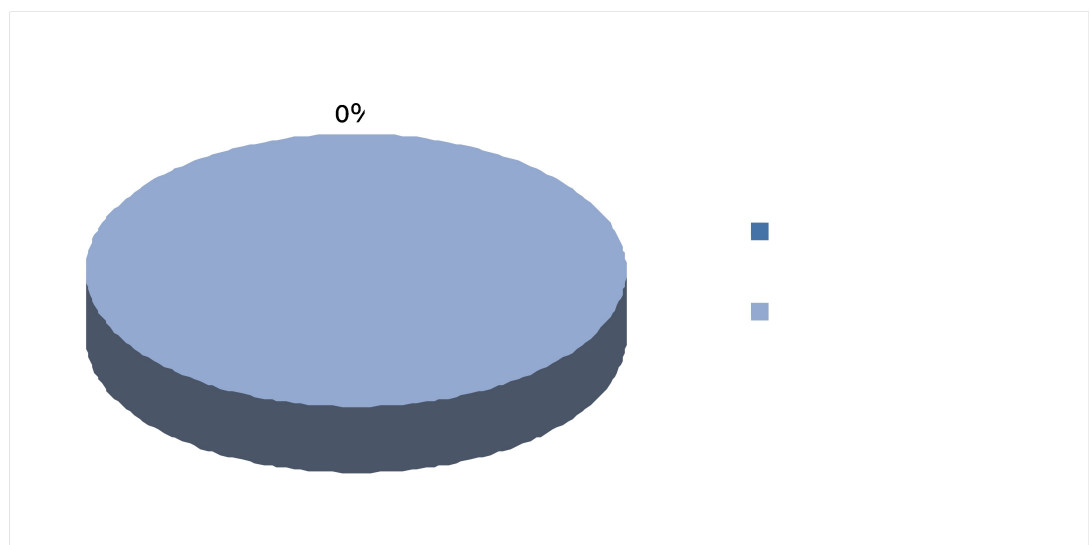
Al rojo vivo, de La Sexta

Hoy por hoy, de la SER

La mañana, de la COPE

Conclusions

En base a les dades obtingudes es pot assegurar que les tertúlies dels mitjans de comunicació d'àmbit català són més plurals que les tertúlies dels mitjans amb seu a Madrid.

Pel que fa a la consulta del 9N, un 92% dels tertulians que participen en els mitjans d'àmbit espanyol hi està en contra i un 8% hi està a favor. En els mitjans catalans, els favorables a la consulta representen el 63% i els contraris un 37%.

Si es fixa l'atenció en els partidaris i detractors de la independència de Catalunya, en els mitjans d'àmbit espanyol els partidaris que Catalunya continuï sota administració espanyola arriben fins al 97%, els favorables a la independència són un 2% i un 1% es manté neutral. En els mitjans d'àmbit català, el 55% són partidaris de la independència, mentre que els contraris arriben al 38% i un 7% no es posiciona.

Si s'analitzen les dades en funció de si els mitjans de comunicació són públics o privats, el resultat es manté favorable a la pluralitat dels mitjans d'àmbit català, on si bé pot haver-hi certa descompensació en favor de les posicions sobiranistes –la qual cosa no deixa de reflectir la realitat catalana en base als resultats electorals o les enquestes oficials- no pot defensar-se en cap cas que les veus contràries a la consulta o la independència no hi siguin presents.

En el cas dels mitjans públics espanyols, les dades ens demostren que no hi ha ni un sol tertulià que defensi ni la consulta del 9N, ni la independència de Catalunya. És l'únic cas de tots els estudiats (amb l'excepció de la cadena COPE, que fa idèntics resultats), en què podríem parlar en els termes de “pensament únic” o “espiral de silenci”, ja que els resultats són evidents en els dos supòsits, consulta 9N i independència de Catalunya: 100% dels tertulians en contra i 0% a favor.

A aquestes dades cal afegir una lectura global de l'oferta televisiva. Mentre que a Catalunya es poden sintonitzar tots els mitjans amb seu a Madrid analitzats –i que suposen entre el 78% i el 80% del *share* català- els mitjans catalans només representen entre un 20% i un 22% de l'audiència catalana.

Tenint en compte aquesta realitat i el resultat de l'anàlisi sobre les tertúlies polítiques i d'actualitat, es fa molt complicat defensar que el relat polític que els ciutadans catalans reben a les seves llars a través de la ràdio i la televisió és uniformement favorable a la independència de Catalunya.

Fins i tot si un ciutadà decidís consumir només mitjans de comunicació d'àmbit català, aquest tindria garantides les veus no favorables a la independència de Catalunya en un 45% dels opinadors (38% en contra i 7% de neutrals).